

Energiebesparing voor en door de lokale gemeenschap

Energiebesparing voor en door de lokale gemeenschap

Lokale initiatieven spelen een sleutelrol bij effectieve energiebesparing en meer grip op de energierekening voor eindgebruikers. Stimulerend beleid en een langjarig perspectief zijn hiervoor noodzakelijk. Momenteel ontbreekt dit.

In dit position paper zet Energie Samen uiteen welke strategie nodig is zodat organisaties vanuit de gemeenschap efficiënt aan energiebesparingsdoelstellingen bijdragen, met brede lokale impact. Energie Samen is de koepelorganisatie van energiegemeenschappen in Nederland.

Een effectieve strategie voor energiebesparing

Hulp bij energiebesparing is bewezen effectiever wanneer het **lokaal is ingebed**¹. In heel Nederland zijn al decennia lokale initiatieven samen met hun burens energie aan het besparen. Er zijn inmiddels 704 energiecoöperaties in Nederland waarvan 42% actief is met energiebesparingsprojecten, vaak in nauwe samenwerking met hun gemeente². Samen hebben zij nu al een potentieel bereik van zo'n **2,5 miljoen huishoudens**.

Het is tijd om de geleerde lessen te vertalen naar een strategie en uitvoeringsagenda voor effectieve energiebesparing. Dit in het licht van energiearmoede, stijgende noodzaak tot energiebesparing en aan de vooravond van een doorontwikkeling naar energiehuizen³. Deze strategie zal, breder dan alleen betaalbare rekeningen en de energietransitie, leiden tot veerkrachtige gemeenschappen.

Vijf onderdelen voor een effectieve strategie:

1. Versterk lokale gemeenschappen en denk langjarig

Sluit met beleid voor energiebesparing aan op bestaande lokale structuren in plaats van deze te doorbreken door nieuwe of losse aanpakken. Door uit te breiden wat er al is, wordt optimaal gebruikgemaakt van bestaande netwerkstructuren en hun slagkracht. Tevens borg je zo kennis en ervaring voor de lange termijn in lokale organisaties. Het NKP roept hiertoe op in hun meest recente signalenrapport: er moet langjarig gewerkt worden aan energiearmoede, en hierbij moeten lokale gemeenschappen versterkt worden⁴. Dat dit een effectieve aanpak is, wordt mede bevestigd door onafhankelijk onderzoek van TNO. Betere impactmeting van het bereik van aanpakken is wenselijk, want uit eerste onderzoeken blijkt dat de impact langduriger, breder en effectiever is bij energiebesparing vanuit lokale initiatieven⁵. Voor effectieve energiebesparing en meer grip op de energierekening bij eindgebruikers is samenwerking met lokale initiatieven

¹ <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2024/06/tno-onderzoek-energiehulpen/>

² <https://www.hier.nu/lokale-energie-monitor-2024>

³ Een energiehuis is meer dan het fysiek loket, energiehuis is het concept dat alle energiebespaaractiviteiten omvat. De Europese richtlijn EPBD IV (nov 2023) introduceert dit, onder de noemer One Stop Shops om doelgroepen als bewoners, VVE en micro MKB beter te bereiken op het gebied van energiebesparing. Het Min. Van VRO is bezig met de implementatie van deze richtlijn.

⁴ Signalenrapport verduurzaming van het NKP:

<https://www.nationaalklimaatplatform.nl/nieuws12/3079359.aspx?t=signalenrapport-verduurzaming-kan-leefbaarheid-in-honderden-wijken-verbeteren>

⁵ <https://energiesamennoordholland.nl/samen-sterker-aanbevelingen-voor-ontwikkeling-en-versterking-van-energiecoaches-en-hun-organisaties-in-noord-holland/> en <https://www.tno.nl/nl/newsroom/2024/06/tno-onderzoek-energiehulpen/>

essentieel. Daarvoor is versterking van deze gemeenschappen en een langjarig perspectief noodzakelijk.

2. Zie besparing als opmaat voor verdere energietransitie

Door in te zetten op energiebesparing vanuit lokale structuren ontstaan er sterke, lokale samenwerkingen tussen publieke, private en civiele organisaties. Deze samenwerkingen zijn nodig in de verdere energie- en warmtetransitie. Bijvoorbeeld: wanneer met energiebesparingsactiviteiten een netwerk en expertise in de wijk worden opgebouwd, is het makkelijker de wijk te betrekken bij de stap om van het aardgas af te gaan. Door meer lokale betrokkenheid kan ook beter gestuurd worden op matching van de vraag en het aanbod van energie, ruimtelijke inpassing, en de benodigde infrastructuur. Zo kan, net als wat het NKP adviseert in het signalenrapport, een geïntegreerde aanpak van de energieketen ontstaan. Waarbij energiebesparingsactiviteiten vanuit lokale organisaties als behapbare opmaat werken en veerkrachtige gemeenschappen bijvangst zijn voor een geslaagde energietransitie.

3. Ontwikkel arbeidscapaciteit optimaal door lokale inbedding

Lokale en kwalitatieve arbeidscapaciteit kan goed aangesproken worden wanneer lokale gemeenschappen een leidende rol hebben. Veel organisaties lopen nu tegen het probleem aan dat ze geen uitvoerende arbeidscapaciteit kunnen vinden. Energiecoöperaties bieden een oplossing, zij ontwikkelen en trainen lokale vrijwilligers naar goede ondersteunende en uitvoerende werknemers. Hier krijgen o.a. werkzoekenden met afstand tot de arbeidsmarkt de kans om terug te komen in het arbeidsproces. Dit heeft afgelopen jaren al geleid tot duizenden burgers die zijn opgeleid om als energiecoach of energieklusser aan de slag te gaan. Vaak starten deze als vrijwilligers, maar ook steeds vaker worden deze ingehuurd als (deeltijd)werknemer. Door met beleid voort te bouwen op bestaande, lokale structuren maak je optimaal gebruik van de bestaande schaarse arbeidscapaciteit van energiecoaches, klussers, adviseurs, projectmanagers en wijkregisseurs.

4. Behoud van data door lokaal ingebedde organisaties

Op dit moment is betrouwbare en actuele data over energieverbruik, -opwek en de mate van duurzaamheid van gebouwen enorm versnipperd tussen allerlei partijen. Deze data is wel hard nodig. Wanneer deze data bij een lokale energiegemeenschap of een lokaal georganiseerd energiehuis komt te liggen, vanuit monitoring en klantvolgsystemen, kan deze op effectief ingezet worden voor de transitie. De data blijven namelijk in het eigendom en beheer van een lokale organisatie. Ook ligt de data zo in handen van partijen die in het maatschappelijk belang acteren en voor lange termijn aan de energietransitie willen werken. Stuur met beleid daarom ook aan op lokaal databehoud.

5. Organiseer structurele financiering en directe gunning

Eenjarige of sporadische financiering is niet afdoende om te komen tot structurele samenwerking tussen energiegemeenschappen en lokale overheden leert de praktijk. Structurele financieringsconstructies en meerjarige samenwerkingsafspraken zijn nodig. Er kan

geen vertrouwen en lokaal organiserend vermogen opgebouwd worden zonder meerjarige commitment vanuit beide partijen.

Onbekendheid met staatssteun en aanbestedingsregels is momenteel funest voor het behoudt van lokale structuren. Dit is pijnlijk en overbodig. Een overheid kan er voor kiezen dat energiebesparing een gemeenschapstaak is, en deze direct gunnen zonder aanbesteding. Ook kan zij kiezen voor meerjarige opdrachten in plaats van eenjarige trajecten. Te vaak wordt nu in de praktijk een lokale structuur doorbroken door een aanbesteding of korte termijn opdracht.

Via langjarige financiering en slim omgaan met opdrachtverlening kan lange termijn investering in de samenleving via energiebesparingsactiviteiten vorm krijgen⁶.

Een uitvoeringsagenda

Als Energie Samen vinden wij het essentieel dat energiebesparing, grip op de energierekening en doorontwikkeling richting energiehuisen diepgeworteld is in de lokale praktijk en ondersteund wordt door een langetermijnvisie. Hieronder schetsen we aanvullend op de strategie een uitvoeringsagenda om daar te komen.

De Europese context

De noodzaak van energie-efficiëntieverbeteringen is vastgelegd in de Richtlijn (EU) 2023/1791. Deze richtlijn voorziet er ook op de samenwerking tussen energiegemeenschappen en overheden te versterken op het gebied van energiebesparing. De richtlijn erkent en ondersteunt actief de bijdrage van energiegemeenschappen aan de doelen van de European Green Deal, de Clean Industrial Act en het Climate Target Plan.

Onze ambitie sluit aan bij deze Europese richtlijnen, waarbij een groeiende rol is weggelegd voor energiegemeenschappen en one-stop-shops in de lokale energietransitie.

Onze ambitie

Onze visie richt zich op een landelijk partnerschap tussen energiegemeenschappen en overheden, waarin energiehuisen de spil vormen van de samenwerking. Wij willen voortbouwen op bestaande structuren van energiebesparing vanuit lokale initiatieven. Onze ambitie is dat er lokaal vanuit initiatieven structureel aan energiebesparing gewerkt kan worden in nauwe samenwerking met lokale overheden.

In het kader van doorontwikkeling tot integrale energiehuisen is ons doel om in de periode 2026-2030 een schaalvergroting te realiseren naar 100 Energiehuizen vanuit de gemeenschap, gebaseerd op succesvolle pilots in heel Nederland. Voorbeelden van succesvolle energiehuisgemeenschappen zijn Zutphen Energie, Lochem Energie, Rijn en IJssel Energie, DeA, Energie Samen Rivierenland en Energieloket Achterhoek. Deze Energiehuizen kunnen gaan fungeren als

⁶ Kamerbrief BZ over versterken gemeenschappen en democratie <https://open.overheid.nl/documenten/fddd72cb-ba57-4d04-b4a5-6e5ed7974fec/file>

regionale hubs die expertise, financiering en coördinatie bieden aan kleinere energiegemeenschappen in hun omgeving.

Opschaling 2030: richting 2030 is het onze visie dat overal waar lokale gemeenschappen dit willen, zij samen met hun lokale overheid structurele taken voor energiebesparing organiseren. Dit wordt gesteund vanuit rijksbeleid en via brede impactmeting wordt duidelijk dat de impact en het bereik van deze lokaal ingebedde energiehuizen structureel bijdraagt aan grip op de energierekening en veerkrachtige gemeenschappen.

Langjarig budget en “Geld naar de grond”

Voor deze ambitie is langjarig budget en geld naar de grond nodig. De huidige versnippering van financiële regelingen voor deze activiteiten en de korte termijn financiering werkt inefficiënt. Tevens komt te weinig geld uiteindelijk bij de uitvoering terecht. Wij wensen een langjarig budget voor het energiehuis en bijbehorende energiebesparingsactiviteiten/programma's (zoals NIP/Energiearmoede) vanuit de overheid, waarmee alle doelgroepen kunnen worden bediend op een structurele, integrale wijze.

Een van de belangrijkste lessen die Energie Samen als koepel heeft geleerd, onder andere uit de Participatiecoalitie en het LEA-programma, is dat geld voor kennis een beperkte impact heeft. Kennisbudget moet gekoppeld zijn aan praktische uitvoering. Het is onze expertise geworden om vanuit de landelijke koepel geld rechtstreeks naar de praktijk te sturen en kennis vraaggestuurd te ontwikkelen. In onze visie moet financiering vanuit de overheid direct naar uitvoerende partijen gaan (naar de grond). In de uitvoering ontstaat de vraag naar specifieke kennis, die vervolgens kan worden opgepakt in programma's die de uitvoering faciliteren.

Monitoring en kwaliteit

Deze aanpak van "Geld naar de grond" maakt monitoring van de voortgang ook veel eenvoudiger. In tegenstelling tot versnipperde geldstromen, stelt een gestroomlijnde aanpak ons in staat om de voortgang van elk project en de algehele ontwikkeling beter bij te houden, helder te rapporteren en obstakels en oplossingen inzichtelijk te maken. Bovendien kunnen wij met de inzet van financiële middelen sturen op de kwaliteit van projecten. We hebben er groot belang bij dat energiegemeenschappen groeien en professionaliseren, ook in het kader van energiehuistaken. Door geld te verstrekken, kunnen wij eisen stellen aan de kwaliteit van de organisaties die wij ondersteunen. Hogere bedragen maken hierbij hogere eisen mogelijk, wat leidt tot sterkere professionalisering.

Definitie en scope van het energiehuis

Energie Samen onderschrijft de ambitie van de EU om alle energiebespaaractiviteiten richting one-stop-shops (energiehuis) te brengen. Onze eigen holistische visie op het energiehuis omvat breder dan de fysieke locatie het volgende:

- Geïntegreerde aanpak: wij zijn ervan overtuigd dat alle energiebesparingsprojecten en regelingen van een lokale overheid het beste bij één organisatie belegd kunnen worden. Hierdoor kan een geïntegreerde aanpak ontstaan. Wanneer activiteiten vanuit één, lokaal ingebedde organisatie worden uitgevoerd versterken zij elkaar, kennis en ervaring kan binnen de organisatie verder opgebouwd worden en er wordt structureel arbeidscapaciteit gecreëerd die nodig is in de volgende stappen van de lokale energietransitie.
- Data binnen de collectieve sector: wij benadrukken de noodzaak dat alle vergaarde data beschikbaar blijven binnen de lokaal ingebedde partijen als energiegemeenschappen en gemeenten. Dit is essentieel voor traceerbaarheid en om bewoners continu te kunnen blijven ondersteunen. Data die "verdwijnen" naar private partijen kunnen later tegen hoge kosten opnieuw nodig moeten zijn.
- One-stop-shop functie: het begeleiden van alle typen doelgroepen (bewoners, mkb en andere gebouweigenaren) in de gehele reis, van bewustwording tot en met uitvoering. Dit loopt van inspiratiesessies voor bewustwording tot en met uitvoeringsbegeleiding van de maatregelen. Het omvat fysieke activiteiten en ook veel digitale dienstverlening.
- Maatschappelijke organisatie zonder winstoogmerk: wij zijn ervan overtuigd dat het energiehuis een maatschappelijke organisatie zonder winstoogmerk zou moeten zijn. Deze organisatie dient een vertegenwoordiging te hebben vanuit de "vijf O's" (overheid, ondernemers, onderwijs, ondernemende burgers, onderzoekers) en een bijbehorend transparant bestuur.

Onze toewijding

Energie Samen zet zich onverminderd in om deze visie voor structurele, effectieve energiebesparing werkelijkheid te maken. Wij willen in samenwerking met de overheid lokale gemeenschappen de tools en middelen geven om een duurzame toekomst te realiseren. Door bestaande structuren te behouden, directe en structurele financiering te bieden en te werken aan kennisontwikkeling en standaardisatie, kunnen wij een duurzame en effectieve organisatie van energiehuizen en energiegemeenschappen opbouwen.

Wij staan klaar om onze uitgebreide kennis en ervaring in te brengen om de ontwikkeling van energiebesparing met de lokale gemeenschap in Nederland tot een succes te maken.

Juli 2025, Contactpersoon: Ilonka Marselis, ilonka.marselis@energiesamen.nu